

Forfatter: Heiberg, Johan Ludvig

Titel: Udrag fra Nye digte - 1841

Citation: Heiberg, Johan Ludvig: "Nye digte - 1841", i Heiberg, Johan Ludvig: *Nye digte - 1841*, udg. af Klaus P. Mortensen, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, cop. 1990, s. 147. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-heibergjl05val-shoot-idm140194650096048/facsimile.pdf> (tilgået 23. april 2024)

Anvendt udgave: Nye digte - 1841

Den filosofiske poesi

I sin yderste konsekvens måtte indadvendingen føre til en opgivelse af poesien, og sådan endte det faktisk også, da Heiberg på sine ældre dage helligede sig ensomme studier af stjernehimlen og fysikkens køligt smukke love. Men så langt var han ikke parat til at gå i 30'erne. I stedet så han det som sin opgave at finde frem til en formel, der gav filosofien, hvad den havde krav på, men uden at slippe poesien.

Allerede i afhandlingen *Om Philosophiens Betydning for den nuværende Tid*, 1833, pegede Heiberg på løsningen: i en Tidsalder som ikke er poetisk, beholder poesien «den Udvei at blive til Philosophie» (I s. 420). Poesien når sin højeste udvikling i læredigtet, som vel at mærke ikke er et læredigt i gængs forstand, men værker som Dantes *Divina Commedia* og Goethes *Faust*. Læredigtet er det digt, «som har Erkjendelsen af det Uendelige, den Philosophiske Erkjendelse til sin Gjenstand», men som fastholder det konkrete menneskeliv, «alle vore endelige Bestemmelser og Forhold» (smst.). Hermed havde Heiberg givet sit bud på en form, der forenede poesi og filosofi og således manifesterede et nyt trin i menneskeåndens udvikling.

Heiberg lod det imidlertid ikke blive ved de teoretiske overvejelser, men forsøgte at omsætte dem i digterisk praksis med de romantisk-filosofiske komedier *Alferne*, 1835, *Fata Morgana*, 1838, og *Sysoverdag*, 1839, som alle handler om erkendelsen af den virkelighed, der skjuler sig bag den foreliggende. Som heltinden i *Sysoverdag* betror sin digterelskede:

O, Hverdagslivet ligner selv en Drøm,
hvor Misforstaaelser forbitre Sindet!
Men her hos dig er denne Drøm forbi,
Hos dig jeg staaer i Digtkunstens Rige,
Her svinder Dunkelheden

(J.L. Heiberg: *Poetiske Skrifter* II, 1862, s. 305).

Denne bevægelse fra dunkelhed til klarhed, fra mørke eller tåge til sollys er grundmønstret for den spekulative poesi. I løbet af stykket eller digtet foregår der en opvågning fra én ubetvivlet virkelighed til en anden, der hidtil har været forkastet som fantasi og drøm. Rollerne byttes om – virkeligheden er drøm, drømmen virkelighed, og i

denne rokade toner en lovmæssighed frem, som vedrører den menneskelige bevidstheds udvikling både individuelt og historisk.

Heiberg sammenligner processen med det spæde barns udvikling fra den oprindeligt ureflekterede, vegeterende tilstand. »Hvad der gjælder om det spæde Barns første intellektuelle Opvaagnen af Naturlivets Drøm, gjælder siden ligesaafuldt om vor egen og vor hele Slægts videnskabelige Erkjendelse: den fører vor Tanke fra det Udvortes til det Indvortes, fra Gjenstandene til sig selv« (I s. 273).

Her er den hegelske logik anskuet, som det den inderst inde er – formelen for den ubrudte, trinvis, kvalitative vækst. Første led udgøres af den umiddelbare naturtilstand, hvor barnet endnu ikke er blevet et subjekt, men blot er en del af det værende. Andet led fremkommer ved opvågningen, hvor subjektet bliver til, idet barnet bliver bevidst om sig selv som et jeg og derved skiller sig iagttagende både fra sig selv og fra alt det, der er ikke-jeg, omverden. Subjekt stilles over for objekt. Det tredje og sidste led består derfor i overvindelsen af den opståede afstand mellem subjekt og objekt ved at tanken (der tænkes af subjektet) bevæger sig tilbage fra genstanden til sig selv. Dette er det spekulative: »Selvbevidstheden, hvori Objektet er Subjektet selv« (I s. 451).

Når Heiberg bestandig vender tilbage til denne forsoning i sine skrifter, så beror det på, at det tredje led ikke uden videre indfinder sig. Overgangen fra spaltningen til helheden er mest af alt et utopisk mål, et udtryk for det latente, mulige, men endnu ikke virkeliggjorte. Man skal nemlig ikke glemme, at Heiberg selv definerer ideen som det ikke-værende, der kunne og burde være. Det er nøjagtig dette forhold, som får Heiberg til at mene, at tiden stander i våde. Idéerne hober sig op, for der er ingen som virkeliggør dem. Mennesket er nemlig nok vågnet op af naturtilstandens vegetative drømme, men tanken er blevet stående ved det udvortes og derfor stivnet i den gølge og falske dualisme mellem subjekt og objekt, indre og ydre, idealitet og realitet.

Nye Digte, 1841

Det var dette altoverskyggende problem, Heiberg forsøgte at løse i 30'ernes sidste halvdel ved at skabe en filosofisk poesi – og hans be-